

Fronteres i excepcionalitats: el cas de Melilla i Andorra

Maria GUILLAMET i FAGES

Tant Andorra com Melilla són dues regions que han experimentat barreres administratives i físiques al llarg de la seva història, tot i que les circumstàncies i les raons per a aquestes barreres són ben diferents. Tot i així, malgrat la llunyania i salvant les distàncies, hi trobem també algunes semblances com a territori fronterer.

Es tracta de dos territoris petits enmig de grans estats: Melilla, com a ciutat autònoma, ho és bastant més, amb una extensió de 12,3 km² davant els 468 andorrans. Pel que fa a població, Melilla té 85.170 persones censades l'any 2022 segons dades publicades per l'INE, més endavant comprovarem com aquesta xifra no s'ajusta a la realitat. A diferència de l'extensió, que com hem pogut veure Melilla és gairebé 40 vegades més petita que Andorra, pel que fa al nombre d'habitants la xifra és bastant similar, ja que segons dades del Departament d'Estadística Andorra té 81.588 persones residint-hi.

Melilla, de sobirania espanyola des de l'època dels Reis Catòlics, a final del segle xv, està situada al Rif, a la costa nord-africana, a menys de 100 km de la frontera algeriana i a 470 km de Ceuta. Aquesta ubicació tan peculiar i hereva del passat colonial espanyol converteix la ciutat autònoma en un punt clau en diverses qüestions frontereres. El Principat i la seva cosobirania també ha donat lloc a conflictes i tensions al llarg de la història en temes fronterers. Tots dos territoris queden fora d'un dels tractats europeus en matèria de moviment de persones i de mercaderies més importants, el tractat de Schengen, tot i que de manera diferent.

Andorra no és membre de la Unió Europea (UE) ni de l'Espai Econòmic Europeu (EEE), ni tampoc de l'acord de Schengen. Tot i això, ha signat alguns acords internacionals que li permeten aplicar algunes de les polítiques recollides en aquests tractats, que es tradueixen en l'exempció de control fronterer en termes de persones que venen de França o Espanya, similar al que es fa a la resta de l'espai Schengen, entenent que aquestes persones han entrat als països veïns amb una autorització legal de viatge.

En canvi, Melilla juntament amb Ceuta, és una excepció de l'acord Schengen, ja que la resta del territori espanyol sí que forma part dels països firmants del tractat, però les dues ciutats

autònomes en queden excloses en alguns aspectes. Així doncs, Melilla, tot i ser Espanya, no és Europa; aquesta característica marca una forta limitació en la llibertat de moviment de les persones i, a diferència de l'exempció de controls que trobem a Andorra, a Melilla, per contra, observem una notable fortificació i securització, tant del perímetre fronterer com de la segona frontera que té la ciutat, la del port i l'aeroport. Aquesta segona frontera és la que regula el flux de persones que sí que tenen permesa l'entrada a la ciutat, però no gaudeixen de la lliure circulació al territori peninsular.

Veiem, doncs, com Melilla, de la mateixa manera que Ceuta, representen les dues úniques fronteres europees en continent africà, cosa que marca una de les desigualtats més diferenciades del planeta entre dos costats d'una mateixa frontera pel que fa a termes econòmics. És el punt on culmina la ruta migratòria occidental africana, ciutats presons que es converteixen en grans embuts dels fluxos migratoris que emprenen les persones que fugen dels conflictes, desastres climàtics, complicades situacions econòmiques, contextos de violència...

Com ja hem vist, els dos territoris estan adscrits a diversos tractats internacionals, sobretot acords amb els països veïns i més concretament regulant l'entrada i sortida de les persones. A Melilla en particular, abans del tancament de les fronteres a causa de la covid-19, les persones marroquines residents a la regió de Nador podien entrar-hi sense visat sempre que no pernoctessin; des del tancament de la frontera arran de la pandèmia i fins a l'actualitat, la situació ja no és aquesta i les restriccions són les mateixes que per a la resta de població resident a altres regions del Marroc, és a dir que només poden accedir a territori espanyol amb l'obtenció d'un visat. És en aquest cas on entra en escena una de les conseqüències de l'excepcionalitat de Melilla, a aquestes persones que podien entrar lliurement a Melilla, un cop a la ciutat no se'ls permetia desplaçar-se cap a la resta del territori espanyol.

Aquesta excepcionalitat té conseqüències encara més greus pel que fa a la vulneració de drets de les persones. Com veiem a l'inici, la població censada a Melilla no es correspon amb la realitat, i això té un estret vincle amb aquests tractats internacionals. A la ciutat, a més de totes les persones registrades al padró municipal, hi ha unes 20.000 famílies naturals de la ciutat a les quals l'estat espanyol no ha reconegut mai la seva ciutadania, viuen a Melilla amb documentació marroquina, de Nador per ser exactes. A totes se'ls neguen els drets més bàsics, com l'accés a l'educació i a la sanitat. Ceuta i Melilla són els únics territoris de l'estat espanyol on es denega l'accés a l'educació a nens i nenes residents a la ciutat. Es tracta de persones que amb el temps han vist com els seus barris s'han dividit per la construcció d'una tanca, cada vegada més alta i fortificada, cementiris partits en dos, visites familiars que comporten llargues cues (de fins a 14 hores) per creuar els passos fronterers, situacions surrealistes durant el tancament de fronteres en les quals persones que havien d'anar de Nador a Melilla havien de fer-ho a través de Màlaga, entre d'altres situacions que fan de Melilla una ciutat d'excepcionalitat.

La principal diferència entre Andorra i la ciutat autònoma quant a zona fronterera recau en els països amb els quals es comparteix frontera, en el cas del Principat, dos estats de la UE, i en el cas de Melilla, el Regne del Marroc, país extracomunitari. Aquest fet fa que la frontera tingui un control i una securització especial, tant per part de les forces i cossos de seguretat de l'estat espanyol com del marroquí, finançada per la UE i els seus estats membres, principalment Espanya.

Per tant, una de les barreres més destacades en el cas de Melilla és la barrera física de seguretat construïda a la frontera entre Melilla i el territori marroquí. Cal dir que, encara que

s'hagi instal·lat amb bastant agilitat en l'imaginari col·lectiu, la infraestructura fronterera actual és prou recent, de l'any 1998, i, de fet, està en continu canvi i reforçament. Es tracta d'una triple tanca, de deu metres d'alçada i dos i mig d'amplada encapçalada per una estructura en forma de pinta invertida pel que fa al cantó espanyol; en el marroquí, hi trobem un fossat d'uns dos metres de profunditat i quatre d'amplada amb dues muntanyes de terra a banda i banda seguida d'una altra tanca de tres metres d'alçada coronada amb un entramat de concertines. Les persones que volen sol·licitar protecció internacional en territori europeu només poden fer-ho un cop han arribat a sòl espanyol i, com hem pogut comprovar, no hi ha vies d'accés segures i legals habilitades per fer-ho, cosa que deixa només alternatives molt perilloses i mortíferes. En el cas de les persones negres, la major part fugint de països en conflicte com el Txad o Sudan del Sud, no se'ls permet aproximar-se prop del perímetre fronterer, a més de la gran repressió i racisme que pateixen durant el seu pas pel país magrebí, on es veuen obligades a organitzar-se en grans grups per saltar conjuntament la tanca. És una alternativa que deixa un gran nombre de víctimes i desapareguts. En el cas de les persones d'origen nord-africà, la majoria nois joves i menors, entren a la ciutat nedant, emprenent travesses d'unes sis hores durant la nit des del port de Nador fins a les platges de Melilla, esquivant les llanxes de la gendarmeria marroquina i de la guàrdia civil espanyola per evitar ser deportats en calent de manera il·legal. Es tracta d'una ruta que també deixa enrere moltes vides i persones desaparegudes. Una altra manera cada vegada més habitual d'arribar a terres espanyoles és a bord de petites embarcacions pesqueres que surten de les platges del litoral veí. En la majoria de casos, les forces i cossos de seguretat intercepten aquestes persones i de manera agressiva, violentament i irregularment, les retornen al Marroc, sense comprovar abans si es tracta de menors, potencials sol·licitants d'asil o de persones en risc.

La culminació de les flagrants vulneracions de drets que es cometien a Melilla va ser la massacre comesa el 24 de juny de 2022, quan, segons la versió oficial, 37 persones van morir en mans d'una operació coordinada entre els cossos i forces de seguretat dels regnes d'Espanya i del Marroc. Un any després es comptabilitzen encara fins a 150 persones desaparegudes en el marc d'aquesta actuació, a més d'haver-se arxivat la investigació sense aclarir responsabilitats ni oferir reparació a les víctimes.

Les restriccions d'entrada a Andorra són pràcticament les mateixes que presenta Melilla; no obstant això, com hem pogut veure, els controls, la seguretat i la vigilància no són ni de lluny els mateixos. Les violències i vulneracions de drets que pateixen les persones que intenten travessar la frontera sud espanyola tenen greus impactes en la salut física i mental, i en alguns casos arriben a causar fins i tot la mort. Per contra, i posant en evidència les clares diferències entre la frontera andorrana i la hispanomarroquí en el context geopolític, Andorra sempre s'ha considerat un país d'acollida de refugiats i migrants econòmics, tant els que escapaven de la guerra i de la repressió, com els de tipus econòmic, que han trobat a les Valls un lloc on començar un nou projecte de vida.

Tot i la falta d'estudis específics, tenim coneixement que al segle XIX i a conseqüència de les guerres carlines a Espanya, un bon nombre de soldats carlins van travessar la frontera per refugiar-se a Andorra. Ja al segle XX, a resultes de la Guerra Civil espanyola, hi va haver diferents onades de refugiats que Andorra va acollir, ja fossin del bàndol republicà, ja fossin desertors, conservadors, religiosos... Andorra no va mirar mai el color polític de la procedència dels milers de persones que entre el 1936 i el 1939 van venir a Andorra. La hipòtesi més plausible és que van creuar la frontera uns 17.000 refugiats, la majoria dels quals van seguir

cap a França per entrar a l'Espanya franquista per Sant Sebastià. Força refugiats es van quedar a Andorra i van ser, juntament amb els andorrans, els encarregats de donar l'impuls econòmic al creixement del país. Tanmateix, a partir dels anys cinquanta i fins a l'actualitat, cada any moltes persones es traslladen a Andorra per trobar feina i un lloc per establir-se. Andorra també va ser l'escenari de lloc de pas i d'acollida de persones que fugien de l'ocupació nazi a Europa i d'aviadors aliats abatuts que travessaven la frontera per reincorporar-se al front de batalla. Andorra va tornar a demostrar que és un país d'acollida malgrat les dificultats i els riscos que comportava rebre gent de fora per les possibles represàlies.

Pel que fa a l'actualitat, els darrers vint anys Andorra ha acollit sis persones refugiades d'Eritrea, quatre famílies sirianes i darrerament, arran del conflicte armat entre Rússia i Ucraïna, han arribat al Principat més de 300 refugiats ucraïnesos. Aquestes xifres mostren clarament un cop més com Europa classifica les persones refugiades en categories en funció del color de la seva pell, cosa que perpetua un racisme estructural on no totes les persones gaudeixen dels mateixos drets. Comprovem diàriament que hi ha persones que arriben a les portes d'Europa sol·licitant asil i tan sols es troben greus impediments i vulneracions dels seus drets. Andorra, com la resta d'Europa, ha demostrat clarament que hi ha eines i mitjans per oferir una acollida digna a totes aquelles persones que fugen de conflictes armats, veient com s'han creat corredors humanitaris i s'han facilitat les vies legals i segures per tal que la vida de les persones que fugien de la guerra d'Ucraïna no corregués perill. En canvi, quan es tracta de persones que tenen una fisonomia diferent de la nostra, les reticències i complicacions a l'hora d'acollir apareixen, i veiem com de les més de 300 persones ucraïneses blanques europees acollides passen a les tan sols quatre famílies que fugien d'un conflicte similar com podria ser el sirà. La frontera sud espanyola, i més concretament Ceuta i Melilla, és la gran desconeuda i oblidada. Als mitjans sempre es parla de tragèdies al Mediterrani: l'any 2016 va tenir un gran impacte l'arribada de milers de persones refugiades que arribaven a Grècia desde Síria, hem conegut també la situació a les illes Canàries, però les dues ciutats autònomes són sempre les grans oblidades. Gràcies a la feina d'organitzacions com Solidary Wheels en podem conèixer el context i la situació a través de la difusió, incidència i la denúncia que fa, ja que la seva presència en el terreny i l'acompanyament legal i psicoemocional que ofereix a les persones que pateixen aquestes violències i vulneracions li permeten tenir un coneixement del context de primera mà.

Solidary Wheels No Borders For Human Rights és una associació sense ànim de lucre integrada per un grup de voluntàries independents que comparteixen un sentiment de no resignació davant les polítiques de fronteres europees i la vulneració constant dels drets fonamentals en aquestes. No comparteix la dicotomia existent entre migrants econòmics i refugiats, i defensa el dret a migrar, independentment dels motius, exigint que es respectin els drets de les persones. El treball es fa sempre des d'una perspectiva de gènere, antiracista, que potencii l'autonomia en lloc d'una intervenció paternalista i infantilitzadora. Des de l'any 2020 es duu a terme un treball holístic i multidisciplinari entorn de la detecció de vulneracions de drets a través del suport i l'acompanyament a persones migrants, especialment joves marroquins forçats a una situació de sensellarisme a la ciutat autònoma de Melilla.

Maria Guillemet i Fages,
Cofundadora de l'Associació Solidary Wheels